

Observatoriul este de două ori în săptămână, miercuri și sâmbătă.

Prețurile

În Sibiu pe 1 anu întregu 7 fl., pe 6 luni 3 fl. 50 cr., dăru la casa u 1 fl. mai multu pe anu; — trimisiu u post'a în lăintru monarchiei pe 1 anu întregu 8 fl., pe 6 luni 4 fl. — În străinatate pe 1 anu 10 fl. — În străinatate pe 6 luni 5 fl. s'eu 1 franci; — numeri singuratici se dau câte cu 10 cr.

OBSERVATORIULU

Diariu politicu, national-economicu și literariu.

Ori-ce inserate, se platescu pe serie s'eu linia, cu litere merunte garmondu, la prim'a publicare câte 7 cr., la adou'a și a trei'a câte 6 cr. v. a. și preste aceea 30 cr. de timbru la tesaurulu publicu. Prenumeratiunile se potu face în modulu celu mai usioru prin assemnatiunile postei statului, adresate de a dreptulu la Redactiunea Diariului Observatoriulu în Sibiu.

Nr. 45.

Sibiu, 3/15 Iunie 1878.

Anulu I.

stem'a federalismului în parlamentulu din Vien'a

Acele popóra ale monarchiei austro-unguresci, care nu se potu impacá nici cu dualismulu, nici cu centralismulu vigorosu cá celu din Franci'a de mai înainte, dorescu din totu sufletulu introducerea stemei federalistice. Dara adversarii acestei sisteme versiuonati cumu suntú asupr'a ei, au facutu din 'ensa specie de momia (matahala, ciuha), cu care oru se sparie tóta lumea. Din acésta cauza este parte necessariu, cá înainte de a vedé cumu fu tractatu federalismulu în parlamentulu imperiale, să-i cautamu dreptu în față și se-i aflamu adeverat'a semnificatiune, pe care i-o dau aparatori ei în césta monarchia.

Foedus-eris, cuventu latinescu, în politica simonimu cu francesculu l'alliance-legatuintia, contractu trinsu, pentru vre-unu scopu mare. Foedus se facea odinora mai multu numai despre legatuintiele acute între doue seau mai multe staturi spre scopuri ellice. În acelu sensu nu poti spariá pe nimeni u acestu cuventu. Dela an. 1785 una parte din colonistii Americii septentrionale resculati contra Angliei si-au datu numele de federalisti, și legatur'a acuta între densii o numira federalismu, de unde apoi se dise: republica federale, în locu de a se liche: republica intrunita din mai multe staturi. În decursulu revolutiunei franceze dela 1789 deputatii alesi din provincii vedindu tirani'a exercitata de Comuna a capitalei Parisu și de cluburile ei asupr'a provinciiloru Franciei, s'au confederatu, adeca intrunitu între sene cu scopu de a infrená terorismulu. Acestei partide i se dete apoi nume de federalista, cunoscuta dupa aceea și sub nume de Gironda (La Gironde). Aceste impregiurari, cá adeca numirile de federatiune și federalismu s'au datu mai antaiu în sensu strinsu politicu în doue staturi pe atunci revoltate și republicane, au provocatu în tóte staturile monarchice ura și persecutiune infricosiata asupr'a loru. S'a intemplantu inse lucru singulariu, cá chiaru si pe atunci si mai tardú, potemu dice pána în dilele nóstre, între staturile care persecutá mai cumplitu federalismulu erau unele, care de-si monarchice, în fapta și de dreptu erau fundate pe federalismu. Asia a fostu Germani'a intréga, asia imperiulu Austriei, asia Svedii si Norvegi'a, chiaru și nefericit'a Polonia. Deutscher Bund ce însemna elu mai pucinu, de cátu confederatiune

politică a mai multor staturi germane? Imperiulu Austriei consideratu dupa totu trecutulu seu, nu a fostu decâtu unu statulu monarchicu compus din mai multe provincie, care tóte se bucurasera odinóra de drepturi suverane, dara simtindu-se fia-care mai neputintiose de cátu cá se-si pota apara singure independenti'a, se invoira a se legá între sene, adeca a se confederá prin unu contractu indisolubile sub conducerea unicei dinastii Habsburg, sub conditiune inse, ca fia-care se 'si conserve una buna parte din drepturile sale de autonomía, și cá nici-un'a din provinciile intrunitu într'unu statulu se nu se pota amestecá în afacerile interne provinciale ale altora, éra de alta parte pe potestatea centrale a statului o investira cu tóte atributele absolutu necesarie spre a o pune în stare de a-le apará și protege pe tote, atátu inlăintru cátu și în afóra. Éta esenti'a drepturiloru historice de autonomía provinciiloru din care este compusa monarchi'a augustei case Habsburg. Déca în cursulu evenimentelor, provinciile au perdutu succesive mai multe din primitivile lor drepturi de autonomía, acésta s'a intemplantu din cause pe care histori'a fia-carei provincii le-a specificatu și conservatu. Au intemplantu adeca unele epoche, în care absolutismulu și reactiunea intinsa preste tóta Europ'a strabatuse și încóce, cá se incalcece preste provincie și se le confiscă drepturile, seau celu pucinu se le suspinda pe unu timpu óre-care. Dara mai nici-un'a provincia n'a fostu, care în casuri de acele se nu'si fi ridicatu vocea protestandu pentru calcarea drepturiloru sale historice. Se dicea de es. pána în 1848, cá asia numitele provincii hereditare suntú guvernate în sistema absolutistica. Asia este; dara nici absolutismulu celu mai rigorosu nu a cutediatu a-le cassá cu totul, de es. dietele lor; le-au restrinsu numai dreptulu, numindu-le cu terminulu curiosu de: Postulaten-Landtage, care însemná, cá dietele provinciale au dreptulu de a-si manifestá greutatile si asupririle de care aru fi suferindu, si a postula (cere, pretende) vindecarea lor. În an. 1848 statulu absolutisticu abdicá de voia de nevoia și dise provinciiloru: Autonomía vostra historica se fia restaurata; totu odata inse ele se se oblige a formá unu corpu legislativu centrale, adica unu parlamentu compus din reprezentanti alesi în fia-care provincia în proportiune anumita, pentru-ca monarchulu se impartia cu elu drepturile suverane

ale statului spre a-le exercitá împreuna. Asia se nascu parlamentulu centrale din Vien'a. Ungari'a se opuse acelei reforme radicali cu armele impumnate. Boemi'a cerea pentru sene mai mari drepturi de cátu avusera alte provincii cislaitane; Veneto-Lombardi'a nu mai voi se recunósca nici chiaru dinasti'a, se sculá totu cu arme, cu scopu de a se incorporá la Itali'a. Urmarile acelor neintelegeri funeste suntú în memoria prospeta la toti.

Dupa cei 10 ani ai absolutismului monarchulu se adresá cu diplom'a sa din 20. octobru 1860 în eternu memorabile, prin care dise popóraloru: Éta drepturile historice și autonomía provinciiloru monarchiei Mele locuite de voi. Adunati-ve în dietele vostre provinciale, consultati asupr'a reformelor absolutu necesarie, pretinse de spiritulu umanitatiei și alu luminelor acestui secolu; veniti apoi prin reprezentantii vostri într'unu parlamentu centrale, spre a decide împreuna cu Mine în afacerile comune totoror provinciiloru si absolutu necesarie pentru sustinerea, consolidarea și glori'a monarchiei.

Cetésca ori-cine fóra preocupatiune preinalt'a diploma din 20. octobru 1860 și ce va affá în tr'insa? Puru și simplu restaurata vechi'a sistema federalistica, pe care fusese intemeliata monarchi'a, și a carei nota caracteristica este respectarea drepturilor de autonomía a fia-carei provincii în parte, totu-odata inse innoirea legaturiloru indisolubili ale totoror provinciiloru într'unu statulu, cu singur'a diferentia, cá acesta de aci înainte se nu mai pota recadé în absolutismu, ci se fia și se remana statulu constitutionale, a carui constitutiune inse nu mai poté fi strinsu centralista cá se absórba autonomía provinciiloru, ci numai centralisata moderatu, pre cátu adeca cere neaparatu asigurarea unitatiei statului.

(Va urmá.)

O voce seriósă în ór'a suprema cátra clerurile romane și fruntasii poporului romanu în caus'a instructiunei populare.

De unu archipresbiteru.

Budapesta 1878. (8-vo micu pagina 46.)

(Urmare.)

Barbatii nostri cei mai esperti 'si diceau: „Numai bunulu Dumnedieu poté prevedé, câte și ce felu de schimbári și prefaceri mai potú obveni în politica; deci se ne ingrigimu și se ne consoli-

Foisiór'a „Observatoriului“.

Manusile lui Omer-pasia.

Comunicata de I. G. Baritiu.

Pe la anulu 1834 venise la Vidinu unu june, care dorea se vorbésca lui Hussein-pasia, comandantulu acelei fortaretie. Acelu june era frumosu cá o femeia și inspirá respectu asemenea unui semi-dieu. Elu avea o facia alba și curata, nisce ochi blandi și petrundietori, o talia puternica și totusi elastica. Turcii cari au superstitiunea fisionomielor, 'lu primira cu respectu și amicabilu și 'i aratara locuinti'a pasiei.

Hussein isi stabilise locuinti'a sa de campania sub unu cortu splendidu. Junele necunoscutu 'i se presentá, inse tocmai într'unu momentu, candu Hussein era reu dispusu.

„Ce vrei?“ întreba cu o voce dura Hussein pe solicitantulu inoportunu.

„A intra în serviciulu escelentiei vóstre.“

„Am servitori dejá prea multi. Pléca.“

În Turci'a este permisú si ómeniloru celoru de rangulu inferioru se faca presente la domnii cei mari, fára cá acésta se li se considere ca o necuviintia. Junele scóse deci din buzunariulu seu unu micu pachetu bine invelitu și 'lu oferí pasiei, rogandu'lu se nu 'lu refuse.

„Ce este acésta?“ întreba pasi'a, dupa-ce desfacu pachetulu.

„Manusi, escelentia.“

„Si la ce servescu acestea?“

„Candu veti ambla prin sóre, radiele lui nu ve voru innegri manile. — Hussein avea mani fórté albe — „si candu veti tinea frenel calului vostru, degetele vóstre nu voru fi frecate de asprimea pielii.“

„Si cumu se imbraca aceste manusi?“

Junele trase o manusa pe man'a pasiei.

„Si pe cealalta.“

Junele urmá și acestui ordinu. Dupa aceea Hussein batú de trei-ori în palme, pe care le tinea radicate de asupra capului seu, pre candu oficiarii suitei sale intrara în cortu și admirara acea parechia de manusi.

Acestei parechi de manusi, care multu tempu au fostu obiectulu de admiratiune alu pasiei si alu întregulu seu statulu majoru, avú a multiami necunoscutulu primirea sa în serviciulu pasiei și postulu seu de adjutantulu.

Acestu necunoscutu era Mihailu Lattas, nascutu în Croati'a, odinóra sub-inspectoru în corpu austriacu pentru punti si siosele — éra dupa aceea Omer-pasia, supremulu comandante alu trupeloru turcesci.

Ce indemnase óre pe acestu june barbatu fára patria, pe acestu fugariu fára midilóce, pe acestu croatu devenitu turcu, se 'si puna viitoriulu și destinulu seu pe o parechie de manusi?

Mihailu era alu patrulea fiu alu lui Petru Lattas, unu sub-locotenente austriacu, onestu, inse seracu. În copilari'a sa Mihailu a fostu de o constitutiune asia de infirma, în cátu au scapatu de mórte numai prin admirabilele ingrijiri ale mamei sale.

Cu 18 ani elu se inrolá si fu primitu în corpu pentru punti si siosele cu resiedinti'a în Karlstadt. Cu 20 de ani elu fu numitu sub-inspectoru la Zara în Dalmati'a. Compromisú fiindu în ochii chefului seu maioru Knezig, elu în anulu 1833 se espatriase de buna voia și ajunsé pe teritoriulu turcescu, avendu numai câteva cechini în punga.*)

Primulu satu turcescu prin care trecú se numea Omer-Uras; trecúndu la islamismu elu luá deodata cu turbanulu și numele de Omer și din intemplantu ajunsé în Bosni'a. Pe drumu se intalni cu cátiva carausi, cari 'lu atacara si 'lu despoiará pána la piele, lasandu'lu asia golu pe drumulu terei. Unu tieranu care 'lu vedíu, luandu'lu la sine 'i dete vestiminte și ceva bani

*) Omeru-pasia s'a nascutu pe la inceputulu anului 1806.

Red.

si asia elu ajunsé la Baniáluca, unde pentru cá se pota trai, intrá cá fetioru de bolta la unu negutiatorulu. Aici ilu asteptá o consolare, care era pe aprópe se 'lu faca a se abate dela carier'a lui predestinata. Negutiatorulu avea o ficia prea frumósá, ceea ce 'i spusese ánim'a lui Omer indata candu o vedíu pentru prim'a óra. Fét'a din partea ei érași nu putea privi fára mila pe acestu esilatu de sórte, pe acestu ingineru bravu si abilu schimbatu în fecioru de bolta; ea nu putea vedea acele mani albe si fine si totusi venóse si puternice, carora le parea cu greu se pórté pén'a în locu de spada. Cei doi tineri se intielegea fára se 'si fi vorbitu si tatalu 'i intielegea pe ambii, fára se aiba lipsa de confidenti'a lor.

Într'o demánétia negutiatorulu tramise lui Omer doue cutii: una continea verig'a de fidantiatu împreuna cu inventariulu negotiului seu, éra cealalta o punga plina cu aur si o spada de Damascu. Omer a intielesu la momentu alternativ'a ce 'i se presentá: Ori averea negutiatorului împreuna cu man'a ficei sale, séu despartirea si carier'a militara cu bani de drumu pána la taber'a cea mai de aprópe. Omeru alese inventariulu si verig'a si inapoiá spad'a si pung'a.

În diu'a urmatória junii se fidantiara spre bucuri'a întregii familii. A dou'a di inse dupa fidantiare — logodire — copil'a se bolnavi asia, cá preste optu dile dupa aceea murí în braciiale tatalu si ale fidantiatulu ei.

Dupa mórtea ficei sale, negutiatorulu luá érași spad'a si pung'a 'i-o dete lui Omer dicéndu'i: „D-dieu asia a voitú; asia au fostu scrisu, cá glori'a se 'ti fia mai fidela decâtu amorulu!“ De astadata Omeru nu mai refusá, ci plecá la Vidinu, unde ajunsé adjutantulu lui Hussein.

Dupa mórtea pasiei din Vidinu, Omeru se duse la Constantinopole, inaintandu din gradu în gradu ajunsé la rangulu de mustru si la anulu 1852—54 au fostu numitu comandantu supremu alu armatei ottomane.

La acésta au ajunsu elu prin ajutoriulu unei parechi de manusi puse în mani bune.

dăm bine noi în sinul nostru, pe terenul bisericesc, unde și astăzi totu suntem mai mult noi de noi. Pentru că dacă biserică strabună atuncia, pe acele timpuri grele și critice, ne-a putut ocroti și scuti, fără îndoială ea ne va ocroti și în viitor, cându s'ar schimbă împrejurările.“

Manecându din acestu principiu, ambele biserice romane din Transilvania, adică: cea greco-orientală și cea greco-catholică, dezvoltară un zel și o activitate mare întru a se consolida și a se ridica la gradul de odinioară de Metropoli de sine statătoare, și a se intruni cu toți conationalii și coreligionarii lor de prin episcopiile sufragane din Ungaria și Banat. Astu-feliu ajunserăm bucuria de a vedea două Metropoli romane, un'ă greco-orientală în Sibiu, cu două episcopii sufragane, și alt'ă greco-catholică în Blăși, cu trei episcopii sufragane.

Dupa redobandirea Metropoliei gr. orientale la 1864, metropolitul de pia memoria Andreiu Siaguna, nu se odihni, până cându nu ajunse a esoperă bisericeii sale gr. orientale dreptul de sinodalitate, séu adică o constituțiune bisericească, unu dreptu normat în principiu prin art. IX de lege din 1868 și specificat în asia numitul „Statutu organicu alu bisericeii ortodoxe gr. or. romane din Ungaria și Transilvania.“

În urm'ă acestor rezultate frumoșe, la cari noi Românii amu ajunsu, de și prin multa și grea trudă, totuși într'unu timpu relativminte forte scurtu, aru crede cineva, că viitoriulu nostru ar fi pe deplinu ascurat, și că noi astăzi, pe acestu terenu, după lege cu totulu alu nostru, amu înainta cu pasi rapedi spre scopulu ce urmarim, alu prosperării și regenerării noastre moderne; eu înse privindu în realitate cele ce se petrecu și manifesta în sinulu nostru, tare me temu, că lucrulu în adeveru nu este asia, și că progresulu ce ni-lu închipuim, și de care vorbim adese-ori între noi, este mai multu o iluziune.

Nu dicu că nu s'ar fi facutu în multe privintie și în multe părți, în ambele biserice romane progrese frumoșe în timpulu mai recente, progrese cu cari înainte numai de 20—30 de ani ne-amu fi crediutu apropiati foarte de celelalte confesiuni și nationalități din patria; dar facia că recerintiele timpului de astăzi, toate progresele la cari am ajunsu alte nationalități și confesiuni, vomu afla că sunt de totu mici și neînsemnate, în totu casulu multu mai mici și neînsemnate, decatu se putemu afirma, că ne-amu apropiatu de nivelulu pe care se afla alte confesiuni și nationalități din patria, ca se putemu concurge și rivalisa cu ele întru atingerea scopurilor vietii. Astu-feliu examinându seriosu starea noastră de acumu cu progresele ce amu facutu, vomu afla, că si materialminte și spiritualminte suntemu înapoi'ă mai tuturoru celorlalți compatrioti, macaru că prea puțin dntre ei se bucura de drepturi, de autonomia și constituțiune, de Metropoli și Episcopii, ca ale noastre ale Romanilor de ambe confesiunile. Mai multu, asemenându preste totu starea noastră de astăzi cu starea noastră numai de înainte cu 20—30 de ani, și judecându fără preocupatiune, dar cu buna cumpenire a împrejurărilor, va trebui se recunoscemu, că pre câtu amu înaintatu în unele părți, și în unele privintie, pre atâtu amu datu înderetru în altele, și înca dntre cele mai momentușe. Deci voindu noi a ni face bilantiulu de progresu, trebuie se punemu în cumpena atâtu avantajele câșcigate în unele părți și privintie, câtu și pierderile ce amu suferitu în alte momente séu directiuni. Urmandu astfel, și mai luandu în combinațiune și progresele ce au facutu, și cu cari ne-au întrecutu alte popore conlocuitorie, de alte confesiuni și nationalități, va trebui se ni formam convicțiunea că, dieu stămu mai reu, de cumu ne-amu îndatinatu a crede noi despre noi!

Cându facu aceste descoperiri sincere, rogu se nu mi se iee în nume de reu; căci nu le facu ca se descuragiez, ci le facu din motivulu, ca aretându adeverat'ă noastră stare, aretând'o din partea ei cea neplăcută, se nu o mai ignoram, ci se ne cugetam a o îndrepta, până cându nu este prea tardiu. Nu-mi potui ascunde aceste convicțiuni nici din acelu motivu, ca se nu peatuescu contra bisericeii și natiunei prin aceea, că de și vedindu și recunoscendu eu reulu, nu asi fi încercatu a trage a supra-i atentiunea celoru chiamati a-lu vindeca, până cându se mai pôte și nu este pre tardiu!

II. Care se fia caus'ă acestei stări? care se fia caus'ă decaderii noastre?

Specialu cu privire la starea cea tristă a noastră, a poporulu nostru, ni se obtrude întrebarea: cari

se fia causele, de acestu poporu chiaru pe timpulu celui mai seriosu progresu la alții, decade rapede și se impucina asia de tare? Cari se fia causele de poporulu nostru a scapatatu atâtu de multu pe la Orășie, și că seracesce pe di ce merge și pre la sate? Cari se fia causele, de elu în mare parte a ajunsu astăzi servitoriu altora, mai multu ca înainte de 1848, cându éra în iobăgia? Care se fia caus'ă, de strainii veniti mai ieri-alaltaieri între noi, au ajunsu până întru atâtu de asupra noastră, în câtu se ne desmostenésca cu usiurintia, chiaru cu voi'ă noastră, se ne scôta până și din caminele parintesci, și astfel se domnésca preste poporulu nostru și preste cele mai sacre interese ale acestuia?

Cându amintescu eu aci de „străini“, sumu prea de parte de a întielege pre natiunea magiara, astăzi domnitória séu în fruntea afacerilor în patria, séu pre vreo parte a poporulu ei. Poporulu și resp. natiunea magiara, de atâtu de lungu timpu cu noi pe acestu pamentu, scimu bine că nu numera între străini. Sub străini întielegu pre cei ce numai de curendu, de câteva diecenie, mai ver-tosu dela clădirea drumurilor ferate au venitu și s'au asediatu între noi; întielegu pre aceia, cari până ieri-alalta-ieri érau în condițiuni multu mai rele ca noi, fără picu de moșia și fără nici unu dreptu politicu, și cari astăzi prin munc'ă și iste-timea lor, și prin speculatiuni de totu felulu, și-au câșcigatu multime de averi, și și-au facutu servitori cu miile dntre românii nostri, servitori cari nu lucra pe tocmea de 52, séu 104 de dile, ca în timpii iobăgiei, ci lucra câte 365 de dile în anu, alții în tota viét'ă lor; și înca pentru câtu pretiu lucra? tocmai pentru atâtu, câtu au de lipsa, ca se-si sustiena biét'ă amarita de viétia de pe o di pe alta!

În faci'ă acestei stări de lucruri, firesce că trebuie se se întrebe omulu: cari se fia causele? Au dora acei străini au vr'unu talismanu, vr'unu farmecu? séu că dora sunt mai lucratori, mai diligenti, mai crutiatori, mai religioși, și asia mai plăcuti lui Dumnezeu, de câtu poporulu nostru? După mine — nu; nici un'ă din toate acestea; ci caus'ă principala a decaderii poporulu nostru este, că pre cându acei străini au venitu între ai nostri cu carte, adică cu învetiatura, cu o cultura superiôra, asia cumu o cere spiritulu timpului de astăzi, ai nostri sunt fără carte, adică nu au învetiatur'ă și cultur'ă ceruta de timpulu și împrejurările de astăzi; și asia lips'ă acestei culture face pre ai nostri inferiori, adică: necapabili séu nehartici de a sustiené concurint'ă, a tiené pasu în dezvoltare și viétia cu străinii veniti între noi din țeri mai civilizate.

(Va urma).

Socialismulu.

De cându cu atentatele comise în Berolinu asupra imperatulu Germaniei de către unii strengari desperati, Europ'ă întreaga se ocupa din nou și dora că nici-odată, de teoriile socialismulu. Unele diare înse din Ungari'ă tienu, că țerile noastre n'au se pôte grija de socialismu, din cauza că la noi nu sunt sute de mii și milioane de proletari de aceia, cari cându se culca sér'ă, nu sciu deca în dio'ă următoria voru avea se imbuca macaru pane uscata. Noi suntemu cu totulu de alta parere și credemu că pericolele socialismulu sunt multu mai apropiate de noi, prin urmare că elu merita se fia cunoscutu și studiatu bine de timpuriu, că se nu ne afle în nesciintia și întunecime. Dece ideile și teoriile socialiste n'au apucatu a se manifesta și în acésta monarchia prin încercari de a resturna societatea din fundamentele sale, nu este înse mai puțin adevératu, că elementele socialismulu se afla și la noi în abundenția, numai câtu nu sunt matore spre a se organiza și manifesta în viét'ă practica. Ar fi înse vai de dilele noastre, deca elementele socialismulu ajunse odăta la maturitate că se dicemu asia, și organizarea lor practica ar lua o directiune funesta, bună-ôra că asia numit'ă comuna din Parisu în 1871/2, séu chiaru în lun'ă trecuta proletarii din Angli'ă, cari prefacura în ruine câteva fabrice de cele mai mari, nimicindu averi de milioane; ér ain momentele de față înfricosiat'ă agitatiune socialistă din Germani'ă, unde nici averea nici chiaru persón'ă nu mai este sigura de atacurile unei clase de ômeni, care este neasemenatu mai numerosă decatu ar fi crediutu vreodată chiaru guvernele țerilor germane. Migratiunea proletarilor din Germani'ă inunda neîncetatu țerile austriace, Ungari'ă, Transilvani'ă, chiaru și Romani'ă și una parte a țerilor transdanubiane; éra între acei proletari nu se numera numai asia numit'ă clasă a profesionistilor și agricultorilor ajunsi la sapa

de lemn, ci și unu altu proletariatu foarte periculos compus din multime de ômeni trecuti prin scôl secundarie (gimnasiali, reali) și chiaru prin facultă dara peritori de fôme în țér'ă lor. De aici potemu esplica, cumu se întempla, că în Ungar sub titlu de clasă laboratorilor ômenii cu diec de mii propaga doctrinele socialiste și se încér a realiza celu puțin una parte din ele.

Acei socialisti tienusera în dilele pasciloru în adunare în B.-Pesta, precumu arătaseram cu al ocaziune, éra la Rosalii avura unu alu doilea cografu totu acolo. Pentru că se cunoscemu natur socialismulu din Ungari'ă, înregistramu aci în scur conclusele congresulu lor din urma. Cele mai frunte sunt:

Drepturile politice și libertățile omenesce se întinda preste totu fôra nici-o diferenția de nationalitate, avere și confesiuni, stergându-se ori-care cens se se introduca sufragiulu (votulu) universale. Imp sitele indirecte se se sterga și înlocuésca cu imp situ directu gradatu, după averea și venitul fiacăr locuitoriu. Tota învetiatur'ă scolastică până sus la universitate se fia gratuita, fôra nici-unu didactu (taxa scolastică). Procesele se se judece prin juriatori alesi de parti și fôra taxe; advocatur'ă se fia cu totulu libera. Timpulu de lucru pentru muncitori se fia fixatu la 10 ôre pe di, cu simbr de 1 fl. 50 cr., éra baiati mai mici de 14 ani se n fia pusi la nici-unu lucru greu, nici femeile se n fia lasate a lucra cu pericululu sanetății și moralității (în fabrice). Muncitorii în locu de a opriti, se fia indemnati de către guvern a se în soci, reuni și consulta despre starea clasei lor. Principalii capitalisti (maestrii, fabricanti etc.) se fi obligati prin lege, că venitul netto (curatu) se'l impartia cu muncitorii într'o proporțiune dreptă care ar resulta din computurile întreprinderii, și c intervențiunea autoritatilor. Munc'ă de duminică și serbatori se fia oprita sub grea pedepsă. În legea industriale se se introduca unele reforme.

Întru altele congresulu dela Rosalii decurse în tota regul'ă, că și celu dela pasci. În câtu pentru calitatea concluseru, chiaru și diarele ministeriale află că acelea sunt până acumu destulu de moderate și că ele merita tota atentiunea legisiatiunei și a gubernului, că unele care n'au a face cu comunismulu grosolanu, ci tindu numai a pune freu plutocrației rapacității capitalistilor de sute de mii și de milioane. Bine va fi se se faca concesii aceste specii de socialismu, până nu 'si va înaltia capulu celu din Germani'ă în dimensiunea ce a luat elu acolo.

Transilvani'ă.

Sibiu, 2/14 Juniu. Ordinile venite pentru mobilizare au însuflatu acumu că și în alte epoce turbușe, grija mare în populațiunile țerei. În desiertu li se spune, că se chiama din rezerve numai vreo 16 mii de fetiori spre completarea companiilor, și că scopulu nu ar fi altulu, decatu o paza mai bună pe la frontarie de către Romani'ă; ca-cî faimele castiga aripi totu mai mari din ce mergu mai departe. Dara scie și poporulu combina. Paza la frontarie? Contra cui? Aprôpe unu anu se batura în vecinătatea noastră și nu mai fu nici-o paza asia bataiôsa pe la strimtori, nici la fortificatiuniloru pasajere, dntre care câteva voru costa câte 100 și mai bine de mii, nu a cugetatu nimeni. Și apoi tocma acuma, pre cându congresulu europénu se aduna înadinsu cu scopulu pronunțiatu de a împaca lumea și anume a regula definitivu cestiunea orientală, fetiorii nostri se fia smulsi dela lucrulu campulu, se arunce sap'ă și cos'ă, furc'ă și grebl'ă, că se le schimbe cu pusc'ă.

Ce e dreptu, diarele ungușeci, mai alesu calea din secuime și dela Clusiu, unele și din B.-Pesta înca adăogu foarte multu la înmultirea grijiloru poporulu prin necurmătele propagari de faime și fantasii de a le lor. Unu neguțatoriu arménu din Ciucu ori Giurgiu întorsi din Moldov'ă, câteva carausi secuiesci, cari mergu și vinu necurmatu cu transporturi, întrebati de cei înbracati în magiara: Ce-ati veditu, ce-ati auditu? „Amu veditu muscali câtu frundia si érba; amu veditu atâtea tunuri câte cara se afla în satu la noi, calarime de se cutremura pamentulu, și toti pornisera încôce spre muntii, că se tréca la noi în secuime, se ne duca în Siberea — unde va mai fi aceea. Apoi amu auditu, că valachii nu sunt certati cu muscalii, mananca și beu unii cu alții și isi dicu Brate brate, zdrast zdrast, paigom paigom na Venger (frate, sanetate, se mergemu se mergemu la unguri).

Aceleasi diare potientiédia grij'ă și spaim'ă publică prin dés'a repetire a faimei, că Russi'ă ar fi promis Romaniai, că deca 'i va cede acuma de

buna voia Basarabi'a până la gurile Dunarei, până la Ismailu și Reni, la cea de antaiu ocaziune candu se va scula cu bataia contra Austro-Ungariei, îi va ajuta și garanta luarea Transilvaniei și infintiarea regatului daco-romanesco. Dupace propaga idei și planuri de acestea nutrite în Clusiu, Murasieni, S. St. Giurgiu etc., apoi totu acelea diarie se întorc și ceru cu taria, că regimentele romanesce se fia scôse din Transilvani'a în alte tîeri și se fia înlocuite, cu ce? cu regimente curatu magiare! Se pôte că li se va face pe voia și în punctulu acesta, că-cî în dilele nôstre se potu fôrte multe lucruri, prin urmare și nesce insulte că acestea. Fia; pôrte dara ei singuri bataia cu imperiulu Russiei, dēca consciinti'a fapteloru proprie 'i muștra și mursuca asia de cumplitu, în cātu le-a rapitu tota linistea sufletēsa și totu somnulu. Noi se ne incredemu dupa D-dieu întru întieptiunea supremei comande și se remanemu neclatîti în credinti'a nôstra, că tocma evenimente de natur'a acestora voru da probe noue și stralucite despre marea valôre a elementului nostru romanesco în acēsta monarchia, și cā în mesur'a aceleia vomu fi tractati și recunoscuti de aci înainte pe terenulu national-politicu. Într'aceea poporulu nostru se va porta cu acea demnitate și serioșitate de caracteru nationale, care'i este lui propriu, se va ferî că de focu de infratiri frangatôrie de gîtu că cele din 1871 și va astepta cu patientia desvoltarea minunateloru evenimente, care nu se voru termina nici cu congresulu din Berolinu, ci se voru continua și dupa aceea, de și cu ôresicare pauza, dara cu violentia atātu mai teribile; că-cî lumea europēna mai este inca prea departe de a'si fi împlinitu misiunea sa sublime. Popôrale mai au se'si traga mari computuri unele cu altele.

Eri și astadi s'au tienutu aici adunare generale a reprezentantilor comitatului Sibiuu, în care pe langa multime de afaceri curente s'au pertractatu și unele cestiuni de principiu, asupra carora cele doue partide isi mesurara poterile. Aici inse opositiunea antigubernementale compusa din sasi și romani, este numerôsa și se afla în maioritare.

Timpu avemu totu frumosu. Omenii au începutu la cósă.

Austri'a.

Vien'a, 13. Juniu. Despre sôrtea contractului dualisticu scimu astadata numai atâta, că până în sambat'a Rosaliiloru gregoriane ei credea tare în realizarea lui cātu mai curenda s. definitiva. Acumu se constata, că érași li s'au mai ridicatu câteva dificultati, cu care se va perde din nou unu timpu pretiosu. Se crede totusi că dóra până la finea lunei se voru complana și regula tôte, pe 10 ani, dara cu grija în animi, că chiaru în acelu periodu au se se schimbe multe de tôte, prin forti'a omnipetente a evenimenteloru. Atâta remane adeveru constatatu prin îndelungele si epocalile desbateri parlamentarie mai alesu din lun'a trecuta, că cu noulu dualismu nici unii nu sunt îndestulati.

Dela congresulu europēnu din Berolinu.

(Dupa sciri telegrafice.) De multu astepatulu congresu s'a deschisu joi în 13/1 Juniu a. c. pe la 2¹/₄ ôre dupa amiēdi. Delegatii plenipotentii ai mariloru poteri care semnasera tractatulu din 1856 dela Parisu, s'au prezentatu fia-care în uniform'a usitata în statulu loru. Mai dela tôte staturile au venitu câte trei insi. Numele toturoru se voru cunôsce cātu mai curendu. Mai antaiu principele Bismark salută pe dd. plenipotentii cu puține cuvante; dupa densulu c. Andrassy propuse, că presidiulu se se ofere lui Bismark, atātu pentru-că este usu vechiu alu congreseloru, că presidiulu se se dea la unu barbatu de statu de ai tîerei în care se tiene congresulu, cātu în recunoscinti'a inaltei întieptiuni a densului. Andrassy termină dandu espressione ferbintei dorintie de a vede pe imperatulu Vilhelm cātu mai curendu insanetosiatu. Dupa acestea se constituî secretariatulu (biurulu) congresului. În fine congresulu luă decisiunea unanima, că desbaterile și conclusele sale se decurga și se se tiena în secretu. Lectorii voru bine voi a 'si însemna decisiunea acēsta, pentru-că în decursulu lucrariloru congresului se nu fia ametîti cu faime și coniecturi de ale corespondentiloru straini, carii isi vendu pe bani visurile loru.

Membrii congresului se mai invoira, că siedinti'a a dou'a se se tiena numai luni în 17/5 Juniu, éra până atunci membrii se aiba numai a tiené între sinesi conveniri și conversatiuni private, care cumu îi convine, pentru-că pe calea acēsta se se póta întielege și prepara mai usioru pentru marile scopuri ce'si propusera a realiza. De aici érași invetiamu doue lucruri: că faim'a latita în dilele treçute, că și cumu congresulu ar avea se tiena

numai 10—12 dile, fusese numai fetulu fantasiei unora; apoi că delegatii Romaniei și ai celorlalte staturi mici, carii inca n'au apucatu se siēdia la mēs'a verde, voru avea ocaziune fôrte bine venita de a conferi în acestea dile și a informa pe membrii congresului. Misiune sublime, totu-odata grea. D-dieuulu celu viu se dea, că ea se fia și fericita și gloriôsa.

Romania.

„Politische Corresp.“ dela Vien'a publică dela Bucuresci din 11 și 13 Juniu unele sciri mai multu de cātu curiôse, că adeca corpulu alu 11-lea russescu ar fi plecatu spre Pitesci, unde se află trupe romanesce, éra acestea spre a evita vreunu conflictu sangerosu, s'aru fi retrasu spre munti, și asia armatei romanesce iar fi taiata comunicatiunea cu capital'a, prin urmare și cu Domnulu. Acēsta scire era din 11. Noue ni se parū prea misterioșă și nu'i poteamu da crediementu. Acumu vine alt'a din 13 dupa care în urm'a protestului Romaniei, russii s'au retrasu pe 10 kilometrii (camu 1¹/₄ miliaru austr.) dela liniile trupeloru romanesce. Dela Ploiesci au venitu până la riulu Prahova la comuna Filipesci nu departe de Campin'a pe calea cātu Brasiovu. Russii au înaintatu până în Prahova? Faceti bine, aruncati ochii pe charta și mesurati distanti'a dela Prahova până la Pitesci.

Pellagra.

Bôla urita și cumplita este pellagra. Causele din care se dice că s'ar nasce acelu morbu afurisitu, sunt de natura că se ne însufe și noue grija și se traga asupra'i tóta atentiunea mediciloru nostrii, mai virtosu în regiunile mai baltôse, totuodata caldôrse, locuite de romani nutriti mai multu numai cu mamaliga.

Pellagra, ce se dice și Rosa de Milanu, lepra de Milanu, lepra lombardica vel Mediolanensis vel italica, este unu morbu endemicu, adeca locu, propriu unui poporu și unei regiuni, ôre-sicumu predominantă între celelalte morburi. Medicii nici până astadi n'au fostu în stare de a studié și a petrunde natur'a pellagrei. Ei sciu până acumu numai atâta, că pellagra domnesce mai multu în Itali'a superiôre, în Franci'a meridionale, și anume în tienuturile baltôse, în care se cultiva ore-diulu, precum și în regiunile pe unde locuitorii mananca totu numai mamaliga (polenta, colesia, culcusia) facuta din farina de papusoiu, pe langa acēsta lucră multu și greu sub ceriulu liberu espusi arștiei sôrelui. De pellagra suferă individii de ambele sexe. Simptomele bôlei sunt stricarea stomachului séu cumu se dice perderea apetitului, dorere de nervi, slabitiune în corpu, desgustu și descuragiu în spiritulu, dupa care esu nesce pete rosii pe pele în partile corpului espuse la sôre; de aceea se și numescu rose. Reulu acesta se începe de cu primavéra, éra preste érna le trece, dara în altu anu apuca din nou pe individ; éra dupa trei până în siepte ani ômenii suferitori de pellagra cadu cu totulu în melanchonia, apoi nebunescu cu totulu, séu că devinu asia de nauci și hebeuci, în cātu nu mai potu fi aplicati la nici-unu lucru, dara și moru fôrte multu din ei. Populatiunile suferă de acēsta mare calamitate cu atātu mai greu, că pellagra vine totu la individii carii se afla în etatea midiulôcia între 30—45 de ani, tocma pre candu aru fi se desvôlte cea mai mare activitate de viētia și labôre. Din multimea de obductiuni câte s'au facutu și se mai facu în cadavrele pellagristiloru, medicii totu n'au potutu se descopere natur'a bôlei și se'i dea de medicina. Numai una se scie, că dēca bolnavulu de pellagra se stramuta cu locuinti'a în altu tienutu scutitu de acea bôla spurcata, îi trece de totu, buna-ôra cumu trecu de totu gusiele la munteni nostrii din Transilvani'a meridionale, dēca locuescu câte 2—3 ani pe siesurile tîerei romanesce; acestoru inse dupace se întorc în aerulu celu aspru de munte, érași le vine gusi'a la locu.

Din raporturile oficiale adunate prin commissiunile sanitare esmisse inadinsu, citimu lucruri infricosiate despre devastatiunile pe care le face pellagra. Comisiunea din provinci'a Mantu'a constata, că numerulu bolnaviloru de pellagra cresce pe anu ce merge. În casele de sanetatea (palaturile nebuniloru) nu mai încapu, că-cî nebunitii de pellagra s'au înmultitu preste mesura. Caus'a se dice a fi, că vreo douedieci mii de familii lucră câte 12—14 ôre pe di, dara n'au vai de capulu loru alta mancare, decâtu numai polenta (mamaliga) și locuescu îndesuti în cociôbe rele și putôrse, că și jidovii și cá tiegani*.) Într'o scrisôre dela Neapole din 30. Maiu a. c. citimu totu lucruri de acēsta, care facu multa grija barbatiloru de statu ai Italiei, că-cî ei se considera de parinti ai poporului.

Pellagra! Se aruncamu și cu acēsta ocaziune o cautatura, fia cātu de rapede preste întregulu poporu romanesco și preste tôte regiunile locuite de elu, până în lacurile de pre campi'a Transilvaniei, în baraciile (baltôcele) Murasiului și ale Tisei, éra mai virtosu preste regiunile danubiane curmate de balti immense; se întrebamu pe acei locuitori, cu ce traiescu, mai alesu în asia numitulu postulu St. Petrului, la lucru greu de campu, sub sagét'a radielor sôrelui. Datori'a fia-caruia din noi este, că se îngrijimu pentru înmultirea necurmata de individii sanetosi, venosi, putôrosi, prin generatiune, nutrementu bunu și observarea stricta a reguleloru dietetice și igienice în totu corpulu natiunei nôstre. DVôștra ati caletoritu prin unele regiuni, în care vedi atâtea feçie palide, sarbede, cautatura melancolica și tempita, și unde cei beștrani abia ajungu la etate de ani 60. Care se fia causele? Din grati'a lui Ddieu avemu destui medici, carii iubescu multu pre poporulu din alu carui sinu au esitu ei; îi rogamu se'i

*) La pellagra nella provincia di Mantova, Relazione della commissione provinciale. Mantova 1875.

stea în ajutoriu cu întieptulu loru consiliu, precumu facu mai multi în capitalele Romaniei, éra în Banatu venerabilele dr. P. Vasiciu, care 'si luă de problema a cultiva în paralela Hygien'a și Scol'a, precumu face vigorosulu dr. Joanu Moga în Sibiu și în cerculu de comune rurale datu în grija dsale. Înainte cu optu ani se pornise în Bucuresci discusiuni seriôse asupra puterei nutritôrie a mamaligei; pre cātu scimu inse, acea discusiune s'a curmatu spre multa parere de reu. Relevarea ei ar fi în interesu comunu, și precumu credemu noi, binefacatoriu. Nu că dóra noi amu fi amici passionati ai carnariiloru și mai alesu ai grasimiloru; simțimu inse adeverata dorere sufletēsa, ori-candu vedemu lap tariile aruncate la mîtie și catiei, éra pe omeni mancandu mamaliga gôla. Totu asia nu pricepemu, de ce carnea de paseri domestice și ouale loru se fia destinate dela natura numai pentru paseri carnivore și pentru vulpi, dichori, nevestuici, nici carnea de ôie numai pentru lupi.

Corespondentie particulare ale „Observatoriului“.

Din întins'a regiune a Someșului, locuita în partea cea mai mare de romani, cātu tiene de pela Clusiu preste Apahida, Gherla, Desiu, Betleanu până susu la Rodn'a-vechia, la Nasaudu până în marginile Bucovinei și ale Moldovei, ni se scie ce e dreptu rar, dara nici odata ceva bunu, ci totu numai serii lungi de asupri și calamitati. Aci avemu dela Rodn'a-vechia una din acelea sciri positive, care la audiulu Europei civilizate ar suna că fabula. Publiculu romanesco scie, că scôla romanēsa gr. c. din Rodna în a. 1876 fu sparta cu forti armata și prefacuta în scôla de statu sub auspiciile inspectorului Koos Ferencz, fostu odiniôra popa calvinescu la Bucuresci, apoi mare maestru la Deva, dupa aceea trimisu în apostolia la Maramurasiu, de acolo manatu éra în Transilvani'a, că se descopere magiari în districtele Nasaudu și Bistritia, în fine trimisu pe urm'a lui Réthy Lajos și a lui Orbán Balázs la Brasiovu, că se mai facea unu 1871.

Despre acelu casu plinu de scandale primimu una corespondentia din 8 Juniu st. n., dupa care scôtemu aceste informatiuni:

Dupace s'a luat scol'a romanēsa din Rodn'a-vechia cu forti'a și s'a prefacutu în scôla de statu, au fostu strimtorati și romanii ca se'si trimita pruncii loru. Dara ce se întemplă? Indata dela prefacerea scôlei, tenerimea romanēsa greco-catholica a fostu obligata a merge în catechisare la parochulu ungurescu rom. cath. și a invetia catechismulu în limb'a magiara. Vendiundu inse Koos Ferencz și consiliulu scolaricu, că cu forti'a loru nu facu nimicu, că-cî catechisarea în limba necunoscuta este nuci aruncate în parete, se abatura dela planulu loru primitivu. (Aci este o lacuna în corespondentia, că-cî mai încolo se scie:.) Asia facura cunoscutu ministeriulu de culte, că scolarii gr.-cath. nu primescu invetiatura din trens'a, din cauza ca v.-protopopulu Clemente Lupsiaiu ca parochu confesionalu nu vrea se ia asupra'si sarcina de catechetu. În scurtu tempu dupa acēsta au si venitu unu mandatu din partea consistoriului diecesanu din Gherla, în care se înpune Domnului protopopu a catechisa în scôla de statu. Nice la acēsta, nici la a 2-a provocare n'au satisfacutu ordinatiuniloru consistoriali, adeca n'au voitu a pasi că profesorulu catechetu în acelu edificiu, de unde atātu dui'a sa, cātu și connationalii au fostu alungati prin pusce și panganete, că nesce persône fora caracteru. Oppunerea acēsta facia cu ordinatiunile consistoriale a produsu mare sensatiune în curatorii scôlei, din care cauza numitulu d. v.-protopopu deveni denunțiatu că agitatoru contra statului. Pentru a se spală de fals'a presupunere și pentru a încungiurá sil'a, s'au resolutu a renuntia chiaru la oficiulu de parochu, ceea ce inse din partea consistoriului nu s'au primitu, ci i s'au recomandat unu capelanu că de ajutoriu; apoi gratiosulu consistoriu (aici se supprime patru linii) prin una ordinatiune au si dispusu denușmirea și introducerea domnului parochu în disponibilitate B. Poppu de capelanu, în care ordinatiune apriatu e accentuatu, că numitulu parochu fora amanare se si începă catechisarea prunciloru. Asia dara asta e caus'a principale a denușmirei. Nota bene: acēsta dispusatiune s'au facutu fora a fi întrebata și populatiunea, dēca voiesce a primi gratios'a decisiune? sau nu? Ordinatiunea împartasita prin Vicariatulu din Nasaudu, în 26 Maiu s'a cetitu și explicatu poporeniloru, cari s'au aflatu fôrte indignati, pentru că n'au sciutu nimicu despre tóta întemplarea; în fine cu primariulu în frunte au protestatu energiosu dicîndu „daca statulu voiesce catechetu, se denușmăscu ori-pe cine, pentru că ei sunt îndestuliti cu parochulu loru, și că ei nu pricepu cumu dispune ordinariatulu contra vointiei loru.“

Totu în acea di dumineca dupa amēadi numeru însemnatu de barbati s'au adunatu la cancelari'a comunale cu scopu de a dá si în scrisu ceea ce simțiescu. Protestulu facutu în scrisu și subscrisu de mai multi insi s'au și asternutu Vicariatului în Naseudu. Protestarea energiosa asia credu s'au facutu în favorulu tinerului teologu de buna sperantia G. Domide din Rodna. În acela june isi cauta populatiunea radimulu în viitoriu și aperarea contra intrigantiloru, și credu că nici nu se voru insiela. Dupa aceste dlu v.-protopopulu Lupsiaiu la rogarea poporeniloru s'a resolutu a funciona, până candu sperantia loru se va realiza. Nici n'au trecut în inca tristele întemplari ale scôlei, a carei cauza s'au pertractatu mi se pare în 1 și 2 Aprile a. c.; inse până astadi nu se scie decisiunea judecatorēsa; dara rezultatulu se pôte prevede. Dupa ce s'a luat scol'a, se amesteca și în afacerile bisericesci. Inca vomu sosi până acolo, de si parochulu susutienutu din sudôrea poporului va fi alesu și denunțiatu dupa cumu voru dispune altii, și totusi noi romanii trecemu de vinovati!

Dixi.

De pe riulu Crisiului, 9 Iunie. (Estrasu.) Déca nu me insiela tóte semnele, scaunulu episcopiei nóstre va mai remanea inca multu timpu vacantu, si acésta se va intempla nu numai din caus'a luptei partideloru dela B.-Pesta, care'si au fiacare câte un candidatulu si gubernulu pe alu seu, ci si cá din veniturile intercalarie se se póte plati in vreo doi ani datorile facute de prea nefericitul episcopu Olteanu. Se póte cá se me insiela; dara in opiniunea mea me intaresce si impregiurarea, cá faimosulu Nedetzky, nepotu alu lui Franc. Deák si cumnatu alu ministrului Széll, acelasu Nedetzky, cu care se incurcase Olteanu, ori cá'lu incurcaseru alti in administratiunea dominiulu episcopescu cu pretiu de 15 mii fl. perduti, in dilele acestea fu denumitu la dominiulu episcopescu dela Beiusiu cá comisariu ministeriale cu diurna de 10 fl. pe di.

In cátu pentru implinirea scaunulu veduvitu, in cercuri bine informate se vorbesce, cá numerulu candidatoru s'a micioratu dela optu la trei; apoi cá tocma de nu aru impedece susu atinsele impregiurari, denumirea totu s'ar amana pana dupa alegerile dietali, cá se se védia, care dintre candidati va scóte mai multu deputati gubernementali cu ajutorulu pressuinei morale ce va avea se faca asupra preotimei, docentiloru, cantaretiloru, curatoriloru bisericesci si prin acestia asupra celorulati alegatori, pentru-cá alegerile se nu coste sute de mii cá alta-data, séu adeca cá candidatiu la episcopatu se ajute pe solgibirai in manoperele loru.

Miscamintele electorali pe la noi inca nu s'au inceputu.*) Atáta scimu numai, cá deputatul de pana acuma nu mai vrea se primésca mandatulu. Noi inse ne tememu, cá Nedetzky are totuodata missiunea de a ne face necasu la alegeri; cá-ci precumu audimu, la Clacova in Banatu, unde fusese alesu mai inainte, acuma nu'lu voru mai alege; in trecutu inca l'au alesu numai la insistentia lui Deák.

Temisiór'a, 12 Iunie n.

Domnule Redactore! Intr'o cestiune din cele mai mari amu se fu scurtu, cumu nu s'a mai pomenitu, spre a marca si prin acésta nefericit'a epoca in care traimu. Multu sunt ingrijati domni nostri; tienu dese conferentie la prefectulu, facu diverse planuri si preparative pompose pentru serbarea in modu demnu de ei a aniversariei centenarie dela incorporarea Banatului cu Ungaria. Este cunoscutu cá la 1716 candu Banatulu s'a luat dela turci, poporatiunea acestei tieri era mai preste totu romana; celu pucinu nemti si unguri nu se aflau nicidecumu.

Totu asia este cunoscutu, cá imperatulu Carolu alu VI-lea si mai tardiu marea sa fiica imperatés'a Mari'a Teresi'a, la staruintele impetuóse ale magnatiloru magiari pentru incorporare totu de atáta ori respinsera acésta pretensiune cu argumentulu bine motivatu, cá incorporarea pentru poporale tieri Banatului aru fi o nefericire, dupa care ele aru ajunge se blasteme armele si victoriele lui Eugenu de Savoya, in locu se-le binecuvinte.

Mai tardiu pe la 1777/8 poporulu autohtonu dupa consiliulu magnatiloru Ungariei au fostu cutropitu de colonii svabesci, pe urma datu pe man'a aristocratiei magiare. Acestu-a este momentulu, actu istoricu, pe care domni se prepara a-lu serba in modu demonstrativu.

Ei bine: Ce actitudine seau tienuta se observe romanii, poporulu stravechiu alu tieri, facia de serbatori'a Domniloru? Respunsu: Cádi se simtu fericitu prin stapanirea de 100 ani a domniloru, se merge cu domni la biserica si la nunt'a de diamantu; éra cei incarcati

*) Se póte cá nu s'au inceputu pe facia, dara intr'ascunsu ele decurgu in totu coprinulu tieri cu zelu extraordinariu. Marea diferentia intre agitatiunile din cele trei període precedente si intre cele de acuma este, cá astadata si-au schimbatu si strategi'a, si tactic'a electorale. Ei agitédia multu mai pucinu prin diarie, éra pro cátu se vedu ici-colea publicatiuni electorali, acelea sunt scrise cu maiestria, mai multu spre a si masca planulu, a insiela si pacati pe adversari. Déca te vei lua in cestiuni electorali dupa diarielu loru, se scii cá vei remanea pacalitu. Comitete electorali se compunu pretotindeni in liniste, pe tacute, nu cu larma si sgomotu cá altadata; dupa aceea se punu pe corespondentie private, trinitu agenti (Kortes) sub diverse preteste, cu promisiuni si bani. Se dau parole; se facu si juramente; dara nici-unii nu uita doctrin'a adoptata de ei cá: in politica nu se cauta morala, si in alegeri nu esci obligatu se'ti tieni cuventulu datu. Ati vedutu de es. la Brasiovu, cumu denunadi secuii éra pe aci se pacalésca pe romanii cu alegerile municipali in órele din urma. Red.

de necasu si de dorere se imbrace doliu si se urmedie scripturei, care invetia, cá suntu rele de care nu este scapare, de cátu prin postu si rogatiune!

Asiu dorí cá toti se fia in partea domniloru, dara tare me temu, cá nu va fi nici macaru unulu. V....

Urmare si fine a Corespondintiei din Nr. 44.

Nu se cere se retacimu prein istori'a secliloru trecuti, ci se repasimu numai cáti-va pasi pana la tempulu nascerei formidabilelu „Krach“ si ne vomu convinge, cá in virtégiulu speculativu alu lumei moderne, neci una d'in operatiunile sub a) b) c) indegetate nu-ti dau sigurantia deplina pentru pastrarea neatinsa a capitalulu elocatu. Cassele de pastrare, institutele de creditu séu veri cum le vei numi, facu fallimentu cá ori-ce intreprindere omenésca, — nu e de lipsa se amentimu prea multe esemple, — pentru noi cei cu fundatiuni e destulu uniculu, acél'a alu casei de pastrare dela Lugosiu (in Banatu), unde se dauná dieces'a gr. cath.

Pociu inse asecura pe onoratu publicu si cleru, cá fundatiunile diecesei oradane d'in asta parte dauna inca n'au suferitu.

Se trecemu la ipotec'a realitatiloru.

Toti cunoscemu trist'a devalvare a valorei acestora. Casa, pamentu, cari inainte de 8—10 ani avea pretiu de 5000 fl., devenindu la licitatiune publica, abia trecu cu 1000—1500 fl.

Nu esista fundatiune, carea se n'aiba capitaluri elocate pe basea pretiurilor de atunci; acuma venindu treab'a la vendiarea realitatei carea servese de ipoteca, e de siguru cá fundatiunea pe langa anteietatea gravei contributiuni premerse pe 3 ani, si esorbitantelu spese de esecutiune provenite d'in intortocat'a nostra procedura processuale, are daune d'in capitalu.

Casuri de aceste au si fundatiunile diecesei oradane; au inse tote institutele si corporatiunile patriei si monarchiei: dar pentru unele cá aceste nu poti invinui neci pe eppu, neci pe capitulu, neci pe advocatu, cá-ci caus'a e calamitatea publica intinsa peste patri'a intrega. Potu inse si aci a asecurá, cá daune de acésta natura abia amenintia fundatiunile nóstre in 3—4 casuri, fara cá sumele se fia importante.

Percentele (interusuria, camete) inca potu peri cu capitalulu, cá si fara de elu. Scimu cá in intiesulu proceduri procesuali, din pretiulu imobileloru vendute, procentele se platescu numai pe cei mai de aproape decursi 3 ani.

Se intempla cá debitorulu mai capeta gratia de acceptare pe 1/2 séu pe unu anu intregu. Causele de consideratiune suntu multe in lume. Dupa gratia totu vine procesulu, vine apellat'a sententiei in doue foruri; vine recursulu de nullitate in contra esecutiunei, licitatiunei, a pertraptarei seriali si a planulu de impartire; intr'acéste 'ti póte intreveni unu procesu de pretensiune (escindere), póte de anteietate, pote la cartea funduale de correctiune, de stergere (auslöschen — kirtlér) si esci silitu se astepti decurgerea finala a acestora cu anii. Se mai póte intempla se ti se casseze tota afacerea procesuale si esecutionale, apoi incepe tóte de nou, si eata cá au trecutu 4—6 ani, d'in cari numai 3 ti-aducu procentu.

Dara unde sunt procesele concursuali? cari duréza cáte 6—10 ani. De aceste inca avemu done.

Dupa tóte aceste ar' dice dóra lumea mare: Ei bine! neci institutele de bani, neci ipotec'a de realitati nu ni-dau garantia deplina, nu ne scutescu de dauna, deci cuperati papire de statu cu venite de 4—5%, cá-ci mai bine venitu pucinu si siguru, decátu in speranti'a venitulu mai grasu, a fi espusu la daune. Acei domni inse cari dóra ar' vorbi estu-modu, bine se cugete, cá totusi n'ar fi consultu a depune capitaluri de sute de mii, totu numai in papire, cá-ci si aceste varíeza in valórea loru dupa fluctuatiunile politice. Numai dela 1850 incóce inca avemu esemple, cá trecu si staturile, apoi cumu n'ar' trece papirele loru. Unitatea italica cáte staturi a desfacutu; unitatea Germaniei cáte a stramutatu; Turci'a e inainte ochiloru nostri; cáti suntemu pagubiti cu actiunile drumulu de feru turcescu? Apoi miscarile pentru unitatea slavica ce prospecte ni-dau? Dar se cumpenimu si diferinti'a de venite. La unu capitalu de 100,000 fl. unu procentu face diferinti'a de 1000 fl. plat'a unui profesor, a unui functionariu.

Dupa ce amu vedutu eventualitatele toturoru elo-

cariloru de capitaluri, potemu se venimu la acea convingere, cá elocarile sunt conditionate dela imprejurarile predomnitóre, si cá unu corpu administrativu de fundatiuni totudeauna va luá la cumpena circumstantiele, si elocarile le va efeptui si stramutá dupa cerinti'a lor, folosindu-se candu de una, candu de alta modalitate dintre celea amintite.

Facéndu o deductiune scurta din cele premise, potu se mai repetu, cá relele in genere nu vinu dela administratori, ci din alte parti. Tacerea veneratulu capitulu nu se póte stigmatisa de misteriósa si de ascunderea luminei sub obroc. Acésta tacere, precumu amu observatu eu, provine de acolo, cá Veneratulu Capitulu, — de si recunósce poterea opiniunei publice, — nu se sente angajatú a da informatiuni pe calea apucata, ci la loculu competentu, sub acoperementulu si intre paratii casei proprie.

Avendu in vedere cerculu competentiei mele, atáta amu potutu se aducu la publicitate. Nu cugete inse Veneratulu Cleru, cá eu dóra n'asiu voi mai multa deslucire, nu inse pentru cá dóra asiu avé suspitiune in privinti'a administratiunei conscientióse si corecte, ci numai chiaru din motivulu, cá toti din tote partile se fia clarificati si linisciti.

Acestu scopu inse neci candu nu se va ajunge cu polemii diaristice, ci numai purcediendu pe acea cale organica, carea stá Veneratulu Cleru deschisa in poterea institutiunei vigente in baserie'a gr. cath.

Primesce dle Redactore descoperirea sincerei mele stime, cu carea sumu alu dnei tale

totu-deauna onoratoriu

Ios. Romanu,
advocatu diecesanu.

Oradea 6 Iunie 1878.

Post'a redactiunei.

Sibiu, 12 Iunie n. (Venitu prin posta). In Nr. urmatoriu.

Beiusiu, 9 Iunie. Lectorii iTi voru fi DTale recunoscatóri. Va esi in lun'a c.

Teregov'a (confiniu militariu). Amu anuntiatu de repetite-ori, cá corespondentie anonime, unde adeca auctorii se ascundu chiaru si de redactoru, nu se publica. A subscrie: „Mai multi“, nu insemna nimic. Apoi acusele ridicate asupra respectivei auctoritatii eclesiastice sunt asia de grele, in cátu cineva trebue se ia asupra'si raspunderea pentru ele. Ddnii „Mai multi“ necumu se se descopere cátra redactiune, dara inca inaintara corespondenti'a prin a trei'a mana.

Bucuresci, 5 Iunie. Indata ce voru sosí cartile. Salutare si stringere de mana fratiésca.

Vien'a, Krummbaumgasse 12. Déca voru veni Nrii de proba.

Pretiurile cerealielor

si altoru obiecte de traiu au fostu la

14 Iunie in Sibiu:

Gráu, dupa cualitati	1 hectolitr	fl. 8.50—9.50
Gráu, amestecat	1 „	„ 7.30—8.10
Secara	1 „	„ 6.—6.40
Papasioiu	1 „	„ 6.10—6.50
Ordiu	1 „	„ 7.—
Ovesu	1 „	„ 2.80—3.20
Cartofi	1 „	„ 3.—3.50
Mazare	1 „	„ 10.—
Linte	1 „	„ 12.—
Fasole	1 „	„ 8.—
Lardu (slanina)	50 Kilogram.	„ 34.—
Untura (unsóre topita)	50 „	„ 30.00
Carne de vita	1 „	„ 34.40
Oua 10 de	1 „	„ —20

Cursuri de Bucuresci in Lei noi (franci).

13 Iunie n.

Obligatiuni rurali din 1864 cu 10%	1.	98.50 b.
Imprumutulu Oppenheim din 1866 cu 8%	„	88.25 „
Obligatiune de imprumut dominiale din 1871 cu 8%	„	95.75 „
Creditu fonciariu (hipot.) rurale cu 7%	„	88.50 „
Creditu fonciariu urbanu (alu capitalu) cu 7%	„	79.— „
Imprumutulu municipale nou (alu capit.) din 1875 cu 8%	„	90.— „
Fondulu de pensuni (per 300 l. a.) cu 10%	„	105.— „
Actiunile caliloru fer. rom. din 1868 cu 5%	„	27.40 „
Actiunile caliloru fer., prioritati din 1868 cu 6%	„	72.60 „
Dacia, Compania de ascur. din 1871 actiunea de 250 l. a. 8%	„	160.— „
Romania, Compania de ascur., (act. de 100 l. n.) 1873 cu 8%	„	50.— „

Unu pachetu, impartitu in 8 dose, preparatu conformu instructiunei date de medicu dimpreuna cu informatiunea despre folosire in diverse limbi costa 1 fl., pentru timbru si pachetare separatú 10 cr.

Pentru comoditatea o. p. adeverat'a thea antiarthritisca, antirheumatica, curatítore de sange a lui Wilhelm se mai afla in:

Sabiu la Frid. Thallmayer, comerciante. Abrid: F. Tones & Comp. Bistritia: Fridricu Kelp, Tergovits & Zintz, Dietrich & Fleischer. Blasiu: Carol Schieszl, apotecariu. Orastia: Carol Reckert, apotecariu. Alba-Julia: Iuliu Fröhlich, apotecariu. Clusiu: Ad. Valentini, apotecariu. Brasiovu: Ferd. Jekelius, apotecariu. Lechinti'a: Friedr. Scheint, apotecariu. Feldiór'a (langa Brasiovu): Friedr. Folberth, apotecariu.

Ili'a, C. Hoffinger, apotecariu. Osiorheiu: Max Bucher. Sabesiu, I. C. Reinhard, apotecariu. Baia mare: I. Horacek, apotecariu. Aiudu: August Binder, apotecariu. Miercuria: Chr. Fr. Schimmert, apotecariu. Romanu (Moldova): Josef Dannffy, apotecariu. Sediórá: Josef B. Teutsch, comerciante. Reghinulu s.: S. & I. Leonhardt. Huniadóra: Friedr. Acker, apotecariu. Rosia: Ludw. Moldovan, apotecariu. Ocna (l. Sabiu): Joh. v. Cronberg, apotecariu.

(23) 8

Thea

antiarthritisca si antirheumatica alui

WILHELM

curatítore de sange spre a se folosi in ori-care anotempu cá singurulu midilocu curatitoriu de sange cu rezultate sigure.

Cu concessiunea cancel. c. r. de curte datu prin decisiune Vien'a, 7. dec. 1868.	Probata definitivu. Efecte exell. Resultatulu eminentu.	Prin p. in. patenta a M. Sale c. r. ascurata contra falsificári. Vien'a, 28 martie 1871.
--	---	--

Thea acést'a curatia organismulu intregu, strabate partile intregulu corpu si folosindu-o cá beutura departéza d'insulu tóte materiile stricacióse, cate se voru fi adunatu, cum nu face nici o medicina; si efectulu siguru este durabilu.

Vindecarea perfecta a arthritei, reumatismulu, bóla englezésca, si a altoru bóle invechite incurabili, ale raneloru, cari puroiéza ne 'necatatu, ale bóleloru genitali si bubeloru, ale sgrabuntieloru pe trupu si in facia, ale peteloru, bubeloru si-philitice.

Thea acést'a au produsu rezultate fórté favorabili mai alesu in infaturi de ficatu si de splina, cum si in greutáti hemoroidali, in doreri

de nervi, de muschi de incheiaturi, de udu, polutiuni, impotentie, scurgeri la femei etc.

Suferintu cum sunt bólele scrofulóse, inflatur'a ghinduriloru se vindeca iute si perfectu, la aceia, cari beau Thea necurmatu, fiindu ca ea este unu midilocu domulu dissolvatoriu si promotoriu de urina.

Resultate admirabili sigure.

Dlu Franciscu Wilhelm, apotecariu in Neunkirchea langa Vien'a.

Wocheiner Feistritz (in Carniolia), 1 oct. 1872.

On. Dle! Mai am érasu trebuintia de vreo trei pachete din thea dtale curatítore de sange, pentru ca dupa-ce am cuperatú de la dta de 2 ori si am folositu acestu midilocu exellentu „thea antiarthritisca si antirheumatica a lui Wilhelm curatítore de sange“ m'am convinsu de ajunsu de minunatulu ei effectu. Te rogu se'mi tramiti thea curatítore de sange cu receperea plátii prin posta. Cu totu respectulu

Ioanu Jerala, capelanu.

Dlu Fr. Wilhelm, apotecariu in Neunkirchen langa Vien'a.

Tuschkau langa Pilsen, 1 oct. 1872.

De asiu fi cunoscutu mai nainte poterea vindecátore „a theei dtale antiarthritisca, antirheumatice, curatítore de sange“ asiu fi scapatu de multu de o bóla vechia si asiu fi si mai bogatu cu o suma considerabila cheltuita fora scopu pentru restaurarea

sanetáti mele. Pan' acum am trasu acestu midilocu nepretiuutu de la Praga din depoulu dtale, astadi me adresezu d'a dreptulu catra dta si Te rogu a'mi tramite cu întórcerea postei 12 pachete pe langa receptiunea plátii. Cu totu respectulu

Josef Dilzl.

Dlu Fr. Wilhelm, apotecariu in Neunkirchen langa Vien'a.

Gutenstein, 1 oct. 1872.

Se 'mi mai tramiti catu mai curendu 2 pachete „thea antiarthritisca, antirheumatica, curatítore de sange a lui Wilhelm“ precum mi-ai mai tramisu prin posta. Eu vediu, ca fora thea dtale nu mai pociu existe. Cu tóta stim'a

Florian Haselsteiner, Nr. 43 in Klosterthal.

Preste pucinu va urmá continuarea epistoleloru de recunoscentia, fiindu preste potintia a le publicá d'introdata pe tóte.

Se ve feriti de falsificari si insielatiuni.

On. publicu la camperare se binevoiesca a reflecta exactu la marc'a si firm'a mea tiparite pe din afora pe pachetu, pentru cá se nu fia insielatu prin falsificári.

Adeverata thea antiarthritisca, antirheumatica curatítore a lui Wilhelm, se póte trage numai din prim'a fabricatiune internationala antiarthritisca, antirheumatica curatítore de sange in Neunkirchen langa Vien'a, séu din depozitele mele publicate prin diarie.